

CRYPTOCURRENCIES FROM THE PERSPECTIVE OF PRIVATE AND PUBLIC LAW

Radim Kalabis¹

Abstract

Virtual currencies are a specificity of the electronic age. Until now, there has never been an electronic platform based on mutual trust of users who have decided to recognize this platform as a means of value and a means of payment. Nor has it ever happened that any currency stood entirely outside the system of states or other authorities, as is the case with virtual currencies (cryptocurrencies). Their use carries many advantages in terms of speed or independence, but also many disadvantages i.e. the possibility of anonymously obtaining or financing crime. States have an inconsistent attitude to virtual currencies – from total prohibition and rejection to total liberalization. Either way, the cryptocurrency system presents legal challenges that have not yet been resolved and are yet to be resolved. Examples include the possibility of claiming ownership rights, possibility to request a refund of a mistakenly sent payment, etc.

Keywords

Cryptocurrency, Financing Crime, Bitcoin, Smart Contract, Digital Signature

I. Úvod

Dá se směle říci, že kryptoměny jsou nejrychleji se rozvíjejícím odvětvím posledních let. Dnes již zdaleka nejde jen o BITOCOIN, když existuje nabídka dalších několika stovek kryptoměn, z toho cca 10 více méně etablovaných elektronických platebních nástrojů, například ETHEREUM, LITECOIN, DASH, MONERO, EOS, NEO, Stellar aj. Další neustále přibývají, zatímco je psán tento příspěvek.

Kryptoměny představují jednu z největších výzev tradičnímu peněžnímu systému a jsou i tací, kteří spojují jejich raketový nástup a masové rozšíření s ohrožením státní suverenity. Druží v něm vidí perspektivní nástroj moderních finančních transakcí, který by mohl, když u ne zcela nahradit klasickou měnu, tak jí minimálně zdařile konkurovat.

Při pohledu do historie představuje kryptoměna jisté unikum v tom smyslu, že ji není dle mého názoru možno považovat za uchovatele hodnoty. Peníze, jako uchovatel hodnoty, hrály od počátku jejich existence až do současnosti zásadní úlohu. Když se podíváme na vůbec nejstarší první platidla v podobě mušlí – tzv. kauri či kousků látek a později drahých kovů, vždy měly tyto platební prostředky schopnost uchovat hodnotu. Tato hodnota byla více méně stabilní v čase. Rozvoj moderního peněžního systému šel ruku v ruce s rozvojem mezinárodního obchodu (Lannoy, 2015). U virtuální měny není naprosto žádné hodnotové krytí a jedná se o systém, založený toliko na důvěře.

V rámci vývoje peněz a peněžního systému bylo možno vysledovat základní charakteristiky platidel. Jednalo se kromě všeobecné důvěry „uživatelů“ v dané platidlo také o to, že platidlo bylo vydáváno státem a také bylo tímto státem garantováno. Dalším znakem bylo a je stále to, že vlastnictví platidla v podobě peněz (moderních platidel či starověkých nebo středověkých) bylo možno domáhat se vlastnického práva k platidlům, domáhat se jejich vydání v případě nechtěné nebo podvodně vylákané transakce apod. Toto vše je u kryptoměn zcela odlišné a v historii peněžnictví zcela nové. V souvislosti s kryptoměnami se někdy hovoří doslova o

¹ PRIGO University, Vítězslava Nezvala 801/1, 736 01 Havířov, Czech Republic. E-mail: kalabis@email.cz.

revoluci v oblasti peněžnictví a o tom, že kryptoměny jsou budoucností v této oblasti (Open Access Government, 2017).

Zda tyto předpovědi mají či nemají pravdu, ukáže pochopitelně teprve čas, protože v historii peněžnictví je časový úsek, kdy jsou tato platidla aktivně používána, prakticky zanedbatelný. K významnějšímu prosazení a používání nejstarší měny tohoto typu – BITCOINU – došlo až po roce 2009, nicméně dle vývoje jeho kurzu lze o jeho skutečném nástupu jako platebního instrumentu a jakéhosi uchovatele hodnot *sui generis* hovořit až cca od roku 2014, kdy jeho kurz začal přes období stagnací strmě růst až k současné aktuální hodnotě cca 8.000 USD za jeden BITCOIN (Kurzy.cz, 2019).

Když jsem zmiňoval, že kryptoměny jsou od tradiční představy o tom, co je to měna a jaké jsou její základní funkce, zcela odlišné, potom jsem měl na mysli zejména to, že kryptoměny na rozdíl od tradičních platidel, vybočují z ustálených pravidel a nejsou v pravém slova smyslu ani funkčním prvkem toho, co nazýváme mezinárodním měnovým systémem. Pokud se podíváme na některé základní znaky tohoto mezinárodního měnového systému, ke kterým patří mimo jiné dohled jednotlivých zemí nad tímto systémem, jejich vzájemná provázanost a schopnost prostřednictvím aktivních kroků v měnové oblasti, udržet globální finanční rovnováhu, dále schopnost poskytovat pravidla řízení běžného finančního účtu s cílem snižování a sdílení rizik (Sedláček, 2018), potom nic z toho není přítomno u kryptoměn, kde ani není nic podobného možné.

Doposud každá moderní měna náležela a náleží určitému státu či chceme-li, celku, který je současně nadán mezinárodní subjektivitou, abychom tak vedle klasických států nezapomněli ani na Evropskou unii a měnu EURO. EURO je však klasickou měnou, je centrálně regulováno, existuje zde dohled na jeho stabilitu atd. Současně každý stát, který je členem eurozóny, musel samostatně tuto měnu přijmout – její užívání na daném území se tak opírá o rozhodnutí suverénního státu.

Tento model je zde prakticky již od starověku, kdy to byla právě mocenská centra, která vydávala platidla a díky uznání tohoto celku, jakožto místního hegemonu, také měnu do jisté míry garantovala a přispívala k důvěře uživatelů takovýchto platidel. Tento systém se následně dále vyvíjel až do moderní doby. Přes zlatý standard se systém propracoval k brettonwoodskému systému, ve kterém byl klíčovou měnou americký dolar, který byl rezervní měnou. I po jeho rozpadu v důsledku finančních krizí 80. a 90. let či poslední velké krize v roce 2008, jsou to stále měny jednotlivých subjektů mezinárodního práva, které představují klíčový prvek celého systému. Je tomu tak proto, že mimo jiné i v důsledku posledně jmenované hospodářské krize se čím dál více ukazuje nutnost vzájemné koordinace a efektivního dohledu na měnovém systémem tak, aby se dal spravovat a řídit – tzv. governance (Sedláček, 2018).

Kryptoměny již ze své podstaty nemají žádnou centrální správu, jedná se o decentralizovanou strukturu, která je naprosto nezávislá na jakékoliv vládě. Kryptoměna, pokud bychom použili co největší zobecnění, je celosvětovou komoditou, která je založena na konsensu všech uživatelů a na společné důvěře v elektronický systém, na kterém je existence konkrétní kryptoměny založena. Pokud jsem uváděl, že se jedná o naprostou novinku na poli platidel, potom si dovoluji tuto myšlenku dále rozvést v tom, že doposud nikdy v historii nedošlo k vytvoření situace, kdy by za platidlo i jakýsi uchovatel hodnot – byť velmi riskantní – byl povolán virtuální instrument, který nemá sám o sobě žádnou hodnotu a je zcela závislý na existenci elektronické databáze.

Na druhou stranu však samotná kryptoměna, jak se zdá, je současně závislá na existenci paralelního uchovatele hodnot (klasických peněz, zboží aj.), za který lze tento elektronický platební instrument v reálném čase směnit. Dá se říci, že je to jeden z mnoha projevů postupující elektronizace.

Zdá se, že jednou z hlavních výhod, a současně patrně i hlavním cílem tvůrců systému byla již zmiňovaná decentralizace a anonymizace v rámci sítě. Jedním z negativních projevů této anonymity je také používání kryptoměn k legalizaci výnosů z trestné činnosti, financování terorismu či k nelegálním obchodním transakcím. To je také důvod, proč existuje velmi odlišný přístup jednotlivých zemí ke kryptoměnám jako takovým. Mezi odbornou veřejností se také vedou diskuse o charakteru kryptoměn a není tak zcela jednotný názor na to, co kryptoměna v pravém slova smyslu je – tedy zda se jedná o platidlo nebo jiný instrument. Zajímavý je v této souvislosti například názor Mojžíry Hampla, někdejšího člena bankovní rady ČNB, který vidí v kryptoměnách spíše digitální komoditu a nikoliv měnu, kdy poukazuje zejména na prudké výkyvy hodnoty těchto platidel (Hampl, 2018).

Pokud se podíváme na někdejší stanovisko Evropské centrální banky, týkající se kryptoměn, potom toto je velmi podobné. Jak plyne ze zprávy, kterou nechala v roce 2015 ECB vypracovat, kryptoměny nespĺňují standardy běžných měn tím, že nejsou médiem výměny, účetní jednotkou a uchovatelem hodnoty. Virtuální měna je z hlediska tohoto stanoviska ECB toliko digitální reprezentací hodnoty (digital representation of value) (Stankovic, 2018).

II. Přístup k právní regulaci kryptoměn v ČR a EU

Státy se vydávají několika směry ve vztahu ke kryptoměnám, a to jak od naprostého zákazu, jako je tomu například v Bolívii či Pákistánu (The Law Library of Congress, 2018), až k poměrně široké volnosti jejich použití. V České republice nejsou v současné době kryptoměny a obchody s nimi nikterak zásadně omezovány, jsou toliko monitorovány coby možný perspektivní prvek ekonomiky.

Charakteristiku toho, co je to z hlediska tuzemské právní úpravy kryptoměna, můžeme nalézt částečnou odpověď ve stanovisku České národní banky ze dne 10. 2. 2014. Ze sdělení vyplývá velmi podstatná věc, a sice, že kryptoměna není považována za měnu, ani elektronické peníze. ČNB také zcela jasně konstatovala, že bitcoin (ve stanovisku charakterizováno jako „data evidovaná v protokolu bitcoin“ nemají ani charakter pohledávky držitele bitcoinů za jinou osobou a z tohoto pohledu se tak nejedná o bezhotovostní peněžní prostředky ve smyslu ustanovení § 4 z.č. 284/2009 Sb., o platebním styku. S ohledem na skutečnost, že BITCOIN nenapĺňuje znaky ustanovení § 3 zákona č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, nejedná se tedy v jejich případě ani o investiční nástroj. Činnost, spočívající ve směně BITCOINU na klasickou měnu – např. české koruny, nespádá pod definici směnárenské činnosti a nevztahují se na ni tedy ani předpisy, které regulují toto podnikání. Česká národní banka se také vyjádřila k samotnému fungování systému kryptoměn – zde BITCOIN, když konstatovala, že není zapotřebí zvláštního povolení k jejich získávání v podobě těžby, ani povolení k úhradám jejich prostřednictvím (ČNB, 2014). Jak se zmíním dále, jedinou regulací v tomto ohledu je povinnost subjektů, které provádí směnu BITCOINU na klasické peníze, hlásit transakci nad 1000 EUR či jakoukoliv podezřelou transakci, což se však nevztahuje k charakteristice BITCOINU, resp. virtuální měny z hlediska právního řádu, ale vztahuje se ke směrnici EU proti praní peněz (AML) a z ní vyplývajících povinností, stanovených příslušnou tuzemskou právní úpravou.

Za povšimnutí stojí, že Česká národní banka ve svém stanovisku vymezila virtuální měnu, resp. BITCOIN negativně, tedy řekla, co BITCOIN není. Z toho do jisté míry můžeme vysledovat poněkud rozpačitý a rezervovaný vztah států ke kryptoměnám obecně, jelikož jsou stále považovány za jisté ohrožení suverenity státu jako takového. Tím, že stát ztratí efektivní kontrolu nad měnou používanou na jeho území a nad transakcemi, které v této měně probíhají, přichází tak o klíčový prvek hospodářské politiky.

Pokud se budeme dále zamýšlet nad otázkou toho, co to kryptoměna vlastně je, a zda se jedná o měnu – přesněji elektronickou měnu, či nikoliv, můžeme si napomoci ustanovením § 4 zákona

o platebním styku (z.č. 284/2009 Sb.). Ten stanoví v § 4 odst. 1, že elektronickými penězi je peněžní hodnota, která představuje pohledávku vůči tomu, kdo ji vydal, je uchovávaná elektronicky, je vydávána proti přijetí peněžních prostředků za účelem provádění platebních transakcí a je přijímána jinými osobami než tím, kdo ji vydal.

BITCOIN, jakož i ostatní kryptoměny ze své podstaty postrádají znak pohledávky vůči tomu, kdo ji vydal. Způsobem vytváření BITCOINU či jiné virtuální měny, kdy se tyto vytvářejí v procesu těžby v naprosto decentralizovaném systému, kde toliko tzv. blockchain v podobě jakési účetní knihy proběhlých transakcí stvrzuje, že určitý krok – transakce – proběhla, není možno se k této základní funkci elektronické měny propracovat.

Co je kryptoměna, se můžeme dočíst v ustanovení § 2 odst. 1 písm. l) z.č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu. Zákon zde stanoví, že „osoba poskytující služby spojené s virtuální měnou, kterou se pro účely tohoto zákona rozumí elektronicky uchovávaná jednotka bez ohledu na to, zda má nebo nemá emitenta, a která není peněžním prostředkem podle zákona o platebním styku, ale je přijímána jako platba za zboží nebo služby i jinou osobou odlišnou od jejího emitenta.“²

Veškeré aktivity s kryptoměnami musí tedy respektovat toliko obecný právní rámec, daný předpisy veřejného práva – tedy zejména trestním zákoníkem a dále pak také zákonem č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu. Ustanovení § 7 tohoto zákona stanoví povinnost identifikovat klienta – osoby, provádějící transakci prostřednictvím virtuální měny, a to tehdy, když je zřejmé, že hodnota obchodu překročí částku 1000EUR. Toto musí učinit tzv. povinná osoba, což je v případě manipulace s kryptoměnou osoba, která poskytuje služby, spojené s virtuální měnou či zahraniční právnická nebo fyzická osoba, která na území České republiky působí prostřednictvím své pobočky či organizační složky, či zahraniční osoba podnikatel, při obchodu nad 1000 EUR.³ Tato právní úprava vychází z právního rámce EU a je jakýmsi minimem pro ochranu před negativními dopady používání kryptoměn. Na základě páté směrnice proti praní špinavých peněz přijala Česká republika dále povinnou registraci firem, které poskytují služby v oblasti kryptoměn – přechovávání či směna za standardní měnu.

Evropská unie postupuje v oblasti kryptoměn taktéž cestou ochrany před praním špinavých peněz a financováním trestné činnosti či terorismu, a to jak formou směrnic, tak formou Nařízení.

Jak již bylo uvedeno výše, v roce 2018 přijala EU tzv. Pátou směrnicí proti praní špinavých peněz, která navazuje na předcházející úpravu a doplňuje ji o povinnosti směrem ke směnárníkům, kteří směňují kryptoměny za standardní měnu. Směrnice si současně uvědomuje, že uložením povinností k nahlašování, resp. registraci obchodů nad stanovený limit ze strany směnárníků zcela nevyřeší problém s anonymitou obchodování s virtuální měnou.⁴

Tvůrci směrnice si současně kladou za cíl postihnout nejen směnářské služby, ale také investice prostřednictvím těchto prostředků, úhrady za zboží, uchování hodnot aj. Smyslem úpravy je snaha o částečné omezení anonymity uživatelů těchto platebních prostředků tak, aby se zamezilo jak případné legalizaci výnosů z trestné činnosti, ale také dalším negativním jevům, jako je např. financování terorismu si trestné činnosti obecně.

² zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, ustanovení § 2 odst. 1 písm. l)

³ zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu

⁴ Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2018/843 ze dne 30. května 2018, kterou se mění Směrnice (EU) 2015/849 o předcházení využívání finančního systému k praní peněz nebo financování terorismu a směrnice 2009/138/ES a 2013/36/EU

Právě snadnější identifikace držitelů kryptoměn a možnost propojit adresu kryptoměny se jménem konkrétního majitele tak, aby byl viditelný pro příslušné orgány státu má vést k naplnění cílů směrnice ve vztahu k virtuálním měnám.

Česká republika plánuje na základě uvedené Směrnice přijmout přísnější právní úpravu, která by zaváděla povinnou registraci všech služeb, spojených s virtuálními měnami. Je zvažováno, že registry povedou místně příslušné živnostenské úřady, které budou shromažďovat potřebné údaje pro účely Finančního analytického úřadu (Engelmannová, 2019).

Legislativní činnost EU v oblasti virtuálních měn nesměřuje toliko ke stanovení obecného rámce regulace a dohledu nad pohybem těchto platebních prostředků a odanonymizování prostředí obchodování s kryptoměnami. Příkladem je rozhodnutí Evropského soudního dvora ve věci C-264/14 (Skatteverket vs. David Hedqvist) v řízení o předběžné otázce ve věci společného systému daně z přidané hodnoty – Směrnice 2006/112/ES – články 2 odst. 1 písm. c) a 135 odst. 1 písm. d) až f) – služby za úplatu – Směrna virtuální měny bitcoin za tradiční měny – osvobození od daně. Evropský soudní dvůr rozhodl, že bitcoin, je měnou v pravém slova smyslu a z uvedeného důvodu je osvobozena od DPH, když se nejedná o finanční komoditu (InfoCuria Judikatura, 2015). Rozhodnutí tak řeší do jisté míry spornou otázku, co to vlastně virtuální měna je (jak bylo nastíněno výše). Evropský soudním dvůr ve svém rozhodnutí konstatoval v bodu 52 rozsudku, že „je nesporné, že virtuální měna bitcoin nemá jiný účel, než účel platidla a že je za tímto účelem akceptována určitými hospodářskými subjekty.“ V bodu 55 doplnil charakteristiku bitcoinu tak, že „je přitom nesporné, že virtuální měna bitcoin nepředstavuje ani cenný papír přiznávající vlastnické právo v právnických osobách, ani cenný papír srovnatelné povahy“.⁵ Autorka článku dále poukazuje na skutečnost, že v případě tradičních smluv se jedná toliko o stanovení vzájemných práv a povinností smluvních stran, chytré kontrakty již přímo samy provádí předem nastavené mechanismy.

Ve vztahu k rozhodnutí Evropského soudního dvora je nutno zdůraznit, že se týkal přímo virtuální měny BITCOIN. Je otázkou, nakolik bude tato charakteristika BITCOINU příhodná k ostatním kryptoměnám, zejména např. k ETHEREU, které je založeno na tzv. smart contracts, což je jakýsi počítačový transakční protokol, který stanoví podmínky smlouvy, zaručuje neměnnost a vynutitelnost podmínek transakce mezi dvěma nebo více subjekty (Harris, 2019).

Účastníci takového chytrého kontraktu použijí pro zajištění toho, že budou dodrženy smluvní podmínky kontraktu zajišťovací prostředek v podobě tzv. Etheru, který bude straně vrácen poté, co systém obdrží potvrzení o tom, že kontrakt bez problémů a dle stanovených podmínek proběhl – například byla poskytnuta služba, bylo dodáno zboží apod. V případě, že systém toto potvrzení neobdrží, strany kontraktu o zajišťovací prostředek v podobě výše uvedeného Etheru přijdou (Kolář, 2019).

Jak uvádí Kulifajová (2019) v článku Revoluce zvaná chytré kontrakty – právní perspektiva v části I. „*Základem chytrého kontraktu je tedy předem naprogramovaný software, který sleduje, zda nastala určitá skutečnost nebo zda došlo ke splnění určité podmínky a následně samostatně, bez potřeby jakéhokoliv dalšího lidského zásahu vykonává předem sjednané plnění.*“

Zatímco BITCOIN je od počátku koncipován jako virtuální měna – úhradový prostředek, založená na důvěře uživatelů systému, potom ETHEREUM je založeno, jak bylo uvedeno výše, za účelem chytrých kontraktů. Tyto kontrakty například umožní svým uživatelům směňovat komodity, nabývat majetek aj. Osoby, které poskytují výpočetní výkon svých elektronických zařízení za účelem získání ETHEREA tak vytváření decentralizovanou výpočetní síť pro řešení

⁵ Rozsudek soudního dvora (pátého senátu) „Řízení o předběžné otázce – Společný systém daně z přidané hodnoty (DPH) – Směrnice 2006/112/ES – Články 2 odst. 1 písm. c) a 135 odst. 1 písm. d) až f) – Služby za úplatu – Směna virtuální měny ‚bitcoin‘ za tradiční měny – Osvobození od daně“ Ve věci C-264/14, bod 52 a 55 rozsudku

rozličných výpočetních úkolů (Ethereum, 2019). Tvůrce sítě této kryptoměny ji zamýšlel využít jednak pro účely úhrady samotné, ale jednak také pro vytváření decentralizovaných aplikací, které umožní například poskytování různých služeb bez nutnosti jejich zprostředkování třetí osobou či subjektem. Celý systém je taktéž založen na vzájemné důvěře jednotlivých uživatelů. Změna systému je potom možná jen na základě dosažení konsensu a není zde možný žádný zásah „z hůry“. Pokud tedy dojde k napadení tohoto systému z důvodu existence chyby, potom je tento zásah nezměnitelný a nevratný. Tento systém je naprosto bezprecedentní a doposud nebylo možno v historii vysledovat podobný, který by neposkytoval držitelům platebních prostředků či investičních komodit jakýkoliv prostředek, který by umožnil zajistit a uplatnit majetková práva. Předpokládejme, že tak, jako je trestněprávní rovina upravena co do postihu praní špinavých peněz a financování trestné činnosti včetně terorismu směrnicemi a národními předpisy (v České republice např. shora citovaný zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci některých výnosů z trestné činnosti a financování terorismu) a v rovině daňové potom zde taktéž citovaným rozhodnutím ESD, bude časem i soukromoprávní rovina upravena buďto novelizací občanského zákoníku nebo judikaturou Nejvyššího soudu. Situace zde však bude problematičtější, jelikož tak, jak je systém nastaven – tedy nutnost prověření každé transakce prostřednictvím činnosti ostatních účastníků systému, kteří řeší složité výpočetní úkoly za účelem rozluštění digitálního podpisu a tím verifikují prováděné transakce (Lánský, 2018), představuje faktickou nemožnost zpětného vydání již odeslaných prostředků a bude tak otázkou, jak přinutit povinného dobrovolně k jejich vydání v civilních sporech.

Tímto se fakticky dostáváme k zásadnímu problému většiny virtuálních měn a tím je dosah národního právního řádu jakéhokoliv státu do oblasti té které kryptoměny. Tím nemám na mysli případnou cenzuru či regulační zásahy vůči systému samotnému, ale právní ochranu jednotlivého subjektu – ať již fyzické, či právnické osoby, účastnícího se finanční transakce prostřednictvím kryptoměny.

III. Existuje právní ochrana uživatelů kryptoměn?

Představa, že si koupím určitý počet jednotek BITCOIN, ETHEREUM či jiné kryptoměny, získám tím nezávislost na státu a státní moci jako takové a současně také jistou míru anonymity v rámci systému, která může být omezena v prostředí České republiky toliko rámcovou právní úpravou, která byla zmíněna výše, je lákavá, ale velmi ošidná. Je pravdou, že kryptoměna umožní spekulovat s pohybem kurzu, umožní do jisté míry uchovávat hodnotu tam, kde je možno předpokládat jistou stabilitu v čase či růst hodnoty. Na druhou stranu musí majitel či uživatel kryptoměny počítat s minimální mírou ochrany před riziky, která jsou s kryptoměnami spojena.

Dle obecně dostupných informací je každoročně ukradena celá řada virtuálních mincí v hodnotě miliard amerických dolarů. K velkým krádežím bitcoinů došlo například v roce 2016 na burze a směnárně Bitfinex, kde bylo odcizeno přes 119 milionů bitcoinů, v tuzemsku došlo taktéž k odcizení velkého množství této virtuální měny, kdy majitel internetového portálu „Ovčí trh“ odcizil hodnotu několika milionů korun (Profimedia, 2018).

Rizika kryptoměn pochopitelně nespočívají jen v krádeži samotné, ale také v nízké míře právní ochrany celkově, což dokazují i případy zneužití těchto platebních instrumentů, ke kterým dochází v hojné míře.

Zaměřme se stručně na problematiku soukromého práva a jeho uplatnění ve vztahu k virtuálním měnám.

Jak již bylo řečeno výše, v rámci právního řádu České republiky je virtuální měna upravena jen rámcově, a to předpisy, chránící před praním špinavých peněz a legalizace výnosů z trestné činnosti. Virtuální měny nemají oporu v žádném jiném právním předpisu, na základě, kterého by se mohl vlastník či uživatel domoci právní ochrany. Česká národní banka nevykonává

dohled na sektorem, věnujícím se obchodování s virtuální měnou, není proto možné za situace, kdy nebyl spáchán trestný čin, spoléhat na ochranu před nekalými praktikami, hackerskými útoky apod.

Z hlediska právní úpravy, obsažené v občanském zákoníku je velmi problematické například i to, jak se domoci svých práv při uskutečnění transakce prostřednictvím virtuální měny či jak se domoci vydání bezdůvodného obohacení. Je možno spekulovat, že BITCOIN a jakákoliv další virtuální měna je tzv. věcí nehmotnou ve smyslu ustanovení § 496 odst. 2 z.č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, nicméně na druhou stranu není možno vynutit si například vydání této věci apod. jak bylo nastíněno výše. Toto zařazení – byť je právní charakteristika, obsažená ve shora uvedeném ustanovení nejpříležitější, přece jen nevystihuje virtuální měnu zcela přesně.

Pokud totiž budeme modelovat velmi jednoduchou situaci, kdy dojde k chybnému zadání platebních dispozic a odeslání vyšší částky ve virtuální měně nebo k zaslání částky na nesprávný účet, potom má osoba, která se omylu dopustila, zcela nulové možnosti, jak své prostředky získat zpět. Virtuální měna a její fungování je nastaveno tak, že nemají žádnou centrální autoritu, která by, jak již bylo řečeno shora, zasahovala do chodu systému a regulovala jej. Nejedná se o bankovní instituci, založenou dle příslušného právního řádu, v rámci kterého by bylo možno uplatnit u soudu například nárok na vydání bezdůvodného obohacení apod.

Nevratnost dokonáných a nezvratitelnost probíhajících transakcí jen dokazuje fakt, že se svých virtuálních peněz nedomohou ani lidé, kteří byli okradeni v rámci hackerského útoku.

Jakákoliv transakce virtuální měnou je konečná a nelze ji vzít zpět. Systém jen porovnává, zda byl použit správný klíč a zda jsou splněny potřebné znaky pro uskutečnění transakce. Nezkoumá případné omyly a není ani nastaven na to, tyto omyly napravovat.

Samotná platba probíhá například v případě měny BITCOIN tak, že subjekt, který úhradu provádí, zašle konkrétní částku se zadáním elektronické adresy a připojí k tomuto zcela specifický digitální podpis. Každá transakce má svůj samostatný digitální podpis. Každá taková transakce se následně zapíše do účetní knihy systému, které se říká blockchain. Zde jsou trvale zaznamenány veškeré tzv. prověřené transakce – tedy takové, u kterých byl zadán digitální podpis (Koťátko, 2019).

Každý účastník virtuální transakce tak provádí úhrady přes svou virtuální peněženku, kterou může mít uloženu buď na mobilní platformě nebo na desktopu. Podstatné je, aby měl unikátní digitální podpis a klíč, kterým peněženku ovládá. V případě zneužití digitálního podpisu nebo útoku na tuto peněženku se není možno efektivně domoci jakékoliv právní ochrany.

IV. Závěr

Kryptoměny přinášejí efektivní, rychlý a moderní systém úhrad za zboží a služby, v případě některých z nich, jsou také jistým, byť velmi spekulativním uchovatelem hodnot, když se však nemůžeme zcela spolehnout na to, že hodnota měny nespadne v důsledku ztráty důvěry uživatelů, hackerského útoku nebo jiné neočekávané události na minimální hodnotu prakticky „přes noc“ – zde vzpomeňme na dramatický pohyb měny BITCOIN, která v krátkém čase vyšplhala k 20.000 USD, aby nato následoval propad na současnou hodnotu cca 8.000 USD, což pro osobu, která by chtěla takto uložit trvaleji hodnoty, představuje velmi rizikový podnik.

Pokud bychom se tedy měli zamyslet nad praktickým využitím kryptoměn, potom se bude jednat nejčastěji o majetkové přesuny v reálném čase, úhrady za zboží, služby a jiné komodity a případné využití měny na spekulace s pohybem kurzu.

Právo se doposud zcela nevypořádalo s tím, co to kryptoměna je, jakým způsobem ji uchopit a pevněji zakotvit do právního rámce. Praktická nevyužitelnost soukromoprávních norem ve vztahu k ochraně práv jednotlivých účastníků soukromoprávních vztahů, ve kterých hraje roli

kryptoměna, nedostatečná ochrana spotřebitele a další faktory, které představují doposud výraznější překážku pro obecnou akceptaci kryptoměn a jejich plošné využití v rámci běžného styku.

Nad definicí a podchycením kryptoměn se zamýšlí také veřejné právo, které kromě roviny trestněprávní ochrany ekonomiky zvažuje také dopady daňové. Autor článku zachytil také ze své praxe existenci doposud zcela menšinového názoru některých správců daně, že by mohlo v případě virtuálních měn probíhat zdanění z titulu nákupu software. Tento přístup vychází z charakteristiky virtuální měny, jako jakéhosi počítačového programu.

Již dnes je jisté, že virtuální měny požívají popularity právě v důsledku nedostatečné legislativy. Jedná se o fenomén, kdy trh utekl právu, které se nyní snaží dodatečně částečně regulovat nejdůležitější aspekty, související s používáním kryptoměn. Otázkou zůstává, co z těchto platebních prostředků zbude v okamžiku, kdy budou regulovány tak, jako každá jiná měna, kdy dojde k efektivní kontrole jednotlivých transakcí a subjektů, které se na nich podílejí, a kdy to faktického fungování naprosto decentralizovaného systému zasáhne státní moc – pokud tak vůbec bude moci učinit.

Literatura

Česká národní banka (2014). *Obchodování s bitcoiny*. ČNB. Dostupné z https://www.cnb.cz/export/sites/cnb/.galleries/documents/FAQ_downloadgallery/obchodovani_s_bitcoiny.pdf (23. 9. 2019).

Engelmannová, N. (2019). *Konec kryptoměn v ČR? Regulace kryptoměn je v Česku přísnější, než nařizuje EU*. FINEX.cz. Dostupné z <https://finex.cz/regulace-kryptomen-v-cr-bude-prisnejsi-nez-pozaduje-eu-co-nas-ceka-do-budoucna/> (23. 9. 2019).

Ethereum (2019). Learn about Ethereum. *Ethereum*. Dostupné z <https://www.ethereum.org/learn/#how-ethereum-works> (23. 09. 2019).

Hampl, M. (2018). Kryptoměny? Nepomáhat a nechránit. *Lidové noviny* 2. 3. 2018 strana 13, rubrika *Ekonomika* Dostupné z <https://www.cnb.cz/cs/verejnost/servis-pro-media/autorske-clanky-rozhovory-s-predstaviteli-cnb/Kryptomeny-Nepomahat-a-nechranit/#> (23. 9. 2019).

Harris, Ch. (2019). The Risks and Challenges of Implementing Ethereum Smart Contracts. 104-107. *2019 IEEE International Conference on Blockchain and Cryptocurrency (ICBC)*.

InfoCuria Judikatura (2015). ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (pátého senátu). *InfoCuria Judikatura*. Dostupné z <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=170305&doclang=CS> (23. 09. 2019).

Kolář, M. (2019). Co je Ethereum, jak funguje a jak koupit Ether. *BtcTip*. Dostupné z <https://btctip.cz/co-je-ethereum-jak-funguje-a-jak-koupit-ether/> (23. 09. 2019).

Koťátko, L. (2019). *Bitcoin: Praktický průvodce & odpovědi na 13 zásadních otázek*. LYNX. Dostupné z <https://www.lynxbroker.cz/vzdelavani/bitcoin-prakticky-pruvodce/#jak-platit-bitcoiny> (23. 09. 2019).

Kulifajová, A. (2019). *Revoluce zvaná chytré kontrakty – právní perspektiva*. Praha. C.H. Beck Právní rozhledy 8/2019.

Kurzy.cz (2019). BITCOIN - Kurz BTC/Bitcoin. *Kurzy.cz*. Dostupné z <https://www.kurzy.cz/bitcoin/> (24. 9. 2019).

Lannoy, V. (2015). *The History of Money for Understanding Economics*. CreateSpace (2nd ed.). Independent Publishing Platform.

Lánský, J. (2018). *Kryptoměny* (1. Vyd.). Praha: C.H. Beck.

Open Access Government (2017). *Is cryptocurrency the new digital phenomenon?* Dostupné z <https://www.openaccessgovernment.org/cryptocurrency-new-digital-phenomenon/36367/> (23. 9. 2019).

Profimedia (2018). Soud prodloužil trest zloději bitcoinů na devět a půl roku. *E15.cz*. Dostupné z <https://www.e15.cz/kryptomeny/soud-prodlouzil-trest-zlodeji-bitcoinu-na-devet-a-pul-roku-1347313> (23. 09. 2019).

Rozsudek soudního dvora (pátého senátu) „Řízení o předběžné otázce – Společný systém daně z přidané hodnoty (DPH) – Směrnice 2006/112/ES – Články 2 odst. 1 písm. c) a 135 odst. 1 písm. d) až f) – Služby za úplatu – Směna virtuální měny ‚bitcoin‘ za tradiční měny – Osvobození od daně“ Ve věci C-264/14, bod 52 a 55 rozsudku.

Sedláček, P. (2018). *Mezinárodní měnový systém a globální finanční krize*. Praha: Professional Publishing.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2018/843 ze dne 30. května 2018, kterou se mění Směrnice (EU) 2015/849 o předcházení využívání finančního systému k praní peněz nebo financování terorismu a směrnice 2009/138/ES a 2013/36/EU.

Stankovic, S. (2018). Cryptocurrency Regulation in the European Union. *Crypto Briefing*. Dostupné z <https://cryptobriefing.com/cryptocurrency-regulation-european-union/> (23. 9. 2019).

The Law Library of Congress (2018). Regulation of Cryptocurrency Around the World. *The Law Library of Congress, Global Legal Research Center*. Dostupné z <https://www.loc.gov/law/help/cryptocurrency/cryptocurrency-world-survey.pdf> (23. 9. 2019).

Zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu.

